

НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Сучасний розвиток економіки України свідчить про пріоритет приватної форми власності над неприватною, однією з передумов цього явища став перехід національного господарства від планово-адміністративного порядку до ринкового. Цей підхід був закріплений Конституцією України, яка визначає із різноманіттям форм власності: державною, комунальною, приватною - наявність інших форм, а також їх рівність. Така тенденція обумовлює низку проблем, зокрема, пов'язаних з правовою природою публічної власності та місцем нематеріальних активів в її структурі.

Не зважаючи на те, що вході багаторічних суперечок між цивілістами та господарниками, в Україні реформування законодавства пішло шляхом прийняття двох окремих кодексів – цивільного та господарського, проблема правового регулювання тих чи інших суспільних відносин постає і наразі. Одним, з дискусійних питань, що сьогодні активно розробляється представниками донецької школи господарського права – це поняття публічної власності. Доречним здається підхід Макагон Ю.В., на думку якого найпростіший підхід до визнання публічної власності у сучасній економічній теорії та статистиці зводиться до визначення поняття публічної власності за принципом «від протилежного»: «державна власність визначається через заперечення: власність не приватна вважається публічною» [1, с. 114].

Таким чином постає логічне питання: що саме відноситься до неприватної власності? З різних джерел загалом до них можна віднести: державну, комунальну, суспільну, муніципальну та ін.

Необхідно розрізнити такі поняття як право публічної, державної та суспільної власності. Найбільш об'єктивним їх розмежування можна відзначити крізь призму права користування об'єктами зазначених видів власності. Так право користування державною власністю – це право держави володіти, користуватися, розпоряджатися майном, закріпленим за нею у межах, визначених законодавством України, з метою задоволення державних та суспільних потреб. [2]. Право користування комунальною власністю – це право територіальної громади володіти, доцільно, економічно, ефективно користуватися і розпоряджатися на свій розсуд і у своїх інтересах майном, яке належить їй безпосередньо і через органи місцевого самоврядування [3]. Право ж публічної власності охоплює усі ці права. Схожого висновку дійшов і академік Мамутов В. К., який зазначає: «У радянському законодавстві існувало поняття загальнонародної, суспільної, державної, соціалістичної власності [4, с. 37], які, загалом складають поняття публічної власності, що використовується у сучасній літературі» [5, с. 37].

Свого часу від поняття суспільної власності відштовхується вітчизняний дослідник Ю.М. Фролов, який визначає публічну власність як сукупність матеріальних благ, які належать громадянському суспільству та суспільні відносини, які виникають з приводу цих благ [6, с. 12].

Що ж стосується легального підходу до визначення публічної власності, то сьогодні як такого українське законодавство не має. Практика радянських часів, описана вище, загалом використовується і нині. Так російський законодавець до публічної власності відносить муніципальну та державну власність, аналогічний підхід використовує й Україна. Особливості правового режиму окремих форм власності визначаються Конституцією України, Господарським (далі ГК) та Цивільним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами.

У Конституції України (ст. 41) зазначено, що кожен має право володіти, користуватися, розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Законом України від 3 серпня 1990 р. «Про економічну самостійність Української РСР» було передбачено, що основу економічної самостійності УСРС становить власність її народу на національне багатство. При цьому до об'єктів власності народу України відносяться: земля, її надра, повітряний простір, водні та інші природні ресурси, які перебувають у межах території Української РСР, природні ресурси її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони тощо.

Теоретичний аналіз засад публічної власності у даній роботі проводиться лише поверхнево, за рівнем достатнім для досягнення мети статті – визначенню місця нематеріальних активів у складі публічної власності, яка, враховуючи правову природу нематеріальних активів буде розглядатись у широкому розумінні: включаючи не тільки речі а й майнові права. Тому далі, ми безпосередньо переходимо до визначення приналежності ДВНЗ до суб'єктів праввідносин публічної власності.

У сучасній науці було досліджено окремі проблеми господарської діяльності установ соціальної сфери вітчизняними та закордонними вченими, зокрема, Є.В. Булатовим «Правовий статус установи як учасника господарських відносин», Г.П. Єригіною «Правовий режим власних надходжень бюджетних наукових установ», М.В. Токмовцоваю «Высшее учебное заведение как субъект отношений в сфере предпринимательства», О.В. Куцурубова-Шевченко «Господарсько-правове забезпечення діяльності державних вищих навчальних закладів», Л.В. Гурак «Господарсько-правове забезпечення діяльності державних вищих навчальних закладів».

За своєю організаційно-правовою формою ДВНЗ відноситься до установи, тобто організації некомерційного сектору економіки. На нашу думку виправданим є визначення О.В. Куцурубової-Шевченко, яка досліджуючи господарсько-правове забезпечення діяльності ДВНЗ визначає їх як окремі суб'єкти – негосподарські організації, які мають особливий правовий статус, який відрізняється й від інших установ, неприбуткових або негосподарських організацій [7, с. 24].

Разом з тим, П.В. Нестеренко справедливо зауважує, що теперішній інститут установи значно відрізняється від аналогічного інституту, який існував у соціалістичний період, і, якщо раніше це була організація націлена на вирішення соціальних завдань держави, то тепер установа стає активним учасником підприємницьких відносин, що обумовлює певну дуалістичність природи установ як некомерційних організацій [8, с. 340]. Так чи інакше аналогічної думки у своїй кандидатській дисертації «Правовий статус установи як учасника господарських відносин» дотримується Є.В. Булатов, який стверджує, що для установ така діяльність має лише додатковий, допоміжний характер [9, с. 123].

Тобто приймаючи до уваги цей дуалізм можна стверджувати, що ДВНЗ так чи інакше виступають суб'єктом господарювання. Тому вони відповідно до ч. 1 ст. 55 ГК України [10] здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством.

Відповідно до ч. 2 ст. 81 Цивільного кодексу України [11] юридичні особи залежно від порядку їх створення поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права, що загалом є відображенням принципу європейського приватного права. В свою чергу юридична особа публічного права створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування для здійснення спеціальних функцій, не обумовлених їх участю у цивільному обороті. Відповідно до закону, ДВНЗ, засновується державою та фінансується з державного бюджету і підпорядковується відповідному центральному органу виконавчої влади [12]. Цю думку також підтримують вітчизняні науковці, зокрема, Мавліханова Р.В. та Чеботарьова Ю.А. які у своїй роботі відносять навчальні заклади до юридичних осіб публічного права [13].

Слід зазначити, що одним з найважливіших видів публічної власності є майно, що використовується у господарському обігу. Згідно зі ст. 139 ГК майном у сфері

господарювання визнається сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів. Враховуючи предмет нашого дослідження на особливу увагу заслуговують саме використання нематеріальних активів у діяльності ДВНЗ.

Окремими законами, що регулюють відносини в освітянській діяльності закріплені положення, щодо віднесення нематеріальних активів до їх майнового комплексу. Серед них Закон України «Про науковий парк «Київська політехніка» [14] та «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу» [15]. Крім того законодавством України визначена можливість ДВНЗ, незважаючи на некомерційну природу їх діяльності, бути повноправним учасником господарських відносин, що передбачують отримання прибутку. Так ст. 62 ЗУ «Про освіту» [14] передбачає можливість залучення до господарського обігу результатів фундаментальних та пошукових досліджень, наукових програм, проектів державного значення, виконаних у ВНЗ, та науково-дослідних установах системи освіти з подальшою їх реалізацію як товару. Проте наразі саме механізми та порядок комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності ДВНЗ, як об'єкту нематеріальних активів недостатньо врегульований та потребує подальшого дослідження.

Підводячи підсумки справедливо можна зауважити, що сьогодні поняття публічної власності в Україні продовжує активно досліджуватися, але деякі питання, пов'язані з ним, зокрема розробка загальної концепції публічної власності з легалізацією цього визначення, потребують прихильної уваги з боку не лише представників науки господарського права, а й інших сфер юридичної науки. В свою чергу ДВНЗ виступають повноправними суб'єктами правовідносин публічної власності, які мають у складі свого майна нематеріальні активи, що дозволяє визначити останні як елемент публічної власності.

Використані матеріали:

1. Макагон Ю. В. Национализация и приватизация предприятий (опыт Франции для Украины) / Ю. В. Макагон, В. И. Ляшенко. – Изд. 2-е. – Донецк : ИЭ НАН Украины, 2009. – 491 с.
2. Про управління об'єктами державної власності : Закон України від 21.09.2006 р. № 185-V[Текст] // ВВР. – 2006. – № 46. – Ст. 456.
3. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР [Текст] // ВВР. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
4. Егоров Н. Д. Выступление на круглом столе «Право собственности в СССР». – М.: «Юр. Лит», 1989. – С. 37.
5. Мамутов В. К. О публичной собственности в смешанной экономике / В. К. Мамутов. // Экономика и право. – 2013. - № 1. – С. 5 – 18.
6. Фролов Ю.М. Економічні права та свободи людини і громадянина в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Ю.М. Фролов ; Одес. нац. юрид. акад. — О., 2005. — 20 с.
7. Куцурубова-Шевченко О. В. Господарсько-правове забезпечення діяльності державних вищих навчальних закладів: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 / О. В. Куцурубова-Шевченко. – Д., 2013. – 170 с.
8. Нестеренко П.В. Особливості організаційно-правової форми вищих навчальних закладів приватної форми власності // Вісник Нац. ун-ту внутр. справ. – 2006. – Вип. 33. – С. 338–343.
9. Булатов Є. В. Правовий статус установи як учасника господарських відносин: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 / Є. В. Булатов. – Д., 2005.
10. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV [Текст] // ВВР. – 2003. – № 18, № 19–20, № 21–22. – Ст. 144.
11. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Текст] // ВВР. – 2003. – № 40–44.

12. Про вищу освіту: Закон України від 17.01.2002 р. № 2984-III [Текст] // ВВР. – 2002. – № 20. – Ст. 134.

13. Мавліханова Р.В., Чеботарьова Ю.А. Правове положення приватного вищого навчального закладу [Електронний ресурс] // міжнародная научно-практическая интернет-конференция «Экономико-правовые исследования в XXI веке» (офіційний сайт). – Режим доступу:

http://hozpravo.com.ua/conferences/uchastnik/index.php?ELEMENT_ID=658&sphrase_id=1609.

14. Про освіту : Закон України від 23.05.1991 р. № 1060-XII [Текст] // ВВР. – 1991. – № 34. – Ст. 451.

15. Про науковий парк «Київська політехніка» : Закон України від 22.12.2006 р. № 523-V [Текст] // ВВР. – 2007. – № 10. – Ст. 86.

16. Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу : Закон України від 07.02.2002 р. № 3065-III [Текст] // ВВР. – 2002. – № 30. – Ст. 205.

*Дорофєєва Лілія Максимівна
к.ю.н, доцент кафедри кримінального права
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ПОВНОВАЖЕННЯ МИТНИЦЬ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ НА ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ

Упродовж 2012-2015 років відбулись активні зміни в кримінально-процесуальному та митному законодавстві, які суттєво вплинули на методи та форми реалізації митницями своїх функцій щодо боротьби з контрабандою та іншими порушеннями законодавства.

В липні 2013 року були внесені зміни в Митний кодекс України в зв'язку із адміністративною реформою та об'єднанням митної та податкової служб в єдине Міністерство доходів і зборів України. У липні 2014 році вказане міністерство реорганізоване шляхом приєднання до новоствореної Державної фіскальної служби України, однак змін в термінології більше ніж за півроку проведено не було.

У науковців і практиків не викликає сумнівів, що митні органи України, крім суто фіскальних функцій з формування дохідної частини Державного бюджету, виконують функції правоохоронні, спрямовані на запобігання виникненню умов і причин можливих та вчинених суспільно небезпечних явищ у сфері переміщення предметів через митний кордон, припинення їх розвитку та ліквідації наслідків. Безперечно, значно більш широкий інструментарій ця сфера діяльності має в напрямку адміністративної юрисдикції, де шляхом застосування публічно встановлених процедур митниці впливають на поведінку суб'єктів правовідносин за допомогою використання дозволів, приписів, заборон, контрольних заходів по їх додержанню та застосуванню юридичної відповідальності до порушників. Крім зазначених функцій, митниці приймають участь у кримінальному провадженні та здійсненні оперативно-розшукової діяльності. На відміну від повноважень, закріплених у Кримінально-процесуальному кодексі 1960 року, де митні органи були органами дізнання у справах про контрабанду, сучасне законодавство не надає можливості митниці ні самостійно розпочинати кримінальне провадження, ні провадити слідчі (розшукові) дії, а зобов'язує повідомляти про виявлені ознаки протиправних діянь відповідні правоохоронні органи.

В липні 2013 року у зв'язку із прийняттям ряду змін в законодавстві, зокрема до ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність», до підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, віднесено оперативні підрозділи органів доходів і зборів – оперативні підрозділи податкової міліції та підрозділи, які ведуть боротьбу з контрабандою. На нашу думку, вказана конструкція норми є розмитою та неприйнятною до використання по відношенню до митниць.

Аналіз статті 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» дає можливість стверджувати, що підрозділ податкової міліції чітко визначений і не викликає сумнівів,